

ХЕГЕМОНИЈА СПАРТЕ

Извори

- Ксенофонт
 - * *Хеленска историја*
 - * *Анабаза*
 - * *Агесилај*
- Диодор са Сицилије
 - * *Историјска библиотека*
- Плутарх
 - * *Лисандар*
 - * *Артаксеркс*

Елидски рат (401/400)

По завршетку Пелопонеског рата Спарта је одлучила казнити неке од хеленских градова који су је у току рата на било који начин оштетили. Прва на удару била је демократска Елида.

Ксенофонт приповеда да су ефори и скупштина одлучили казнити Елиђане за увреде које су им ови нанели у периоду сумњивог мира (421 - 416). Као повод за рат послужило је одбијање Елиђана да се повинују захтеву Спарте да распусте савез и дају аутономију градовима. Одлучено је да спартанску војску и савезнике предводи, већ веома стар, спартански краљ Агис. Атињани су у овом походу били принуђени ратовати на страни Спарте. Елиђани су одолевали нападу пуне две године, док је непријатељ немилосрдно пустошио њихову земљу. Није поштедео ни околину Олимпије. Поручена су предграђа града Елиде, као и чувене гимназије у којима су тренирале олимпијске атлете. Спартанци су покушали да преко својих присталица оборе демократију у Елиди, и силом поставе олигархију. Међутим, то је спречио народ под вођством Трасидеја. Ипак, на крају Елиђани пристају да распусте свој савез и ступе у савез са Лакедемоњанима, под условом да задрже право управљања олимпијским храмом и руководство олимпијским свечаностима.

Године 399. п. н. е., под изговором освете за нанесене увреде, Спарта се обрачунала и са становништвом Хераклеје (у Фтиотиди) и Етеје.

Однос Спарте и Персије (401/400 - 395)

По завршетку грађанског рата у Атини, Кир Млађи позива Спарту у помоћ ради заједничке борбе против његовог брата, а персијског цара, Артаксеркса. Пошто јој је својевремено овај каран Мале Азије помогао у борби против Атине, Спарта шаље помоћ од 10 000 ратника. Ова помоћ биће повод каснијег рата између Спарте и Персије.

У рату против Артаксеркса, Кир је погинуо 03. септембра 401. г. у бици код Кунаксе, града на обали Еуфрата. Грчке војсковође, које су ратовале на страни Кира, на превару су убијене. Грчки најамници, у страху за свој положај, одлучили су пробити се назад у отаџбину. На челу најамника нашао се грчки историчар Ксенофонт, који је ово повлачење војске описао у свом делу *Анабаза*. Војска се више од шест месеци повлачила преко планинских стаза Курдистана и Јерменије, а све време су је пратили одреди Персијанаца и нападала ратоборна локална племена. Напокон је стигла до обала Црног мора и пребацила се до Византа.

У међувремену, по смрти Кира, нови каран Мале Азије постаје Тисаферн. Он је, за разлику од свог претходника, укидао по градовима олигархијске режиме и успостављао демократске управе. Олигарси малоазијских градова у помоћ зову Спарту — да заштити њихову земљу од пустошења, као и слободу.

Спарта се већ носила мишљу да градове у Малој Азији подведе под своју власт, а овај позив био јој је више но добродошао. Под изговором да градове жели ослободити персијског јарма и обезбедити им аутономију, Спарта у Азију шаље војску под вођством хармоста Гиброна. Овој војсци придружили су се грчки најамнички одреди, који су својевремено ратовали са Киrom и били принуђени повлачити се пред гневом новог персијског цара.

Рат Персије и Спарте свео се на мање пљачкашке походе. Наиме, у то време главнина персијаске војска била је заузета гушењем побуна у Египту.

Гиброна је на положају заменио Спартанац Деркилида. Деркилида, споразумевши се са Тисаферном, повео је војску у Фарнабазову земљу, јер је више волео да ратује са једним, него истовремено са обојицом. Деркилида је „ослободио” неке градове на Хелеспонту и потом склопио примирје и са Фарнабазом.

Године 396. Спарта шаље спартанског краља Агесилаја и војсковођу Лисандра као помоћ својима у Малој Азији. Агесилај је желео да из Аулиде пође на Исток, као што је својевремено легендарни микенски краљ Агамемнон из Аулиде повео Хелене у рат против Троје. Међутим, жртвену свечаност у овом граду су изненада прекинули беотски коњаници. Ово је разгневило Агесилаја, али сада није имао времена за обрачун са Беоћанима.

За то време Тисаферн, пошто је очекивао да ће непријатељ ударити на Карију, у ову област повлачи војску. Међутим, Агесилај из своје базе у Ефесу прве године напада Фригију, а следеће и Лидију. У једној бици недалеко од Сарда Агесилај је нанео страховит пораз Персијанцима. Тисаферн није учествовао у бици, због чега ће касније бити оптужен за издају и осуђен на смрт. На место Тисаферна долази Титрауст, који се споразумео са Агесилајем да овај последњи, пошто га Титрауст снабде храном и новцем, оде пустошити Фарнабазову земљу.

Титрауст, пошто је привремено уклонио непосредну опасност коју је представљао Агесилај, шаље Тимократа Рођанина у Хеладу да поткупи градове на устанак против Спарте. Ксенофонт тврди да су новац примили и обавезли се на устанак Теба, Коринт, Аргос и Атина.

Однос Спарте и Беотије (395)

После битке код Егоспотама (405), Лисандар је у многим градовима укинуо демократију и увео олигархијски режим: владе десеторице (декархије) на челу са хармостима. У градовима је остављао спартанске гарнизоне. Некадашњи атински савезници остали су у истом положају, само су сада уместо форос Атине, давали данак Спарти. Сваки покушај осамостаљивања немилосрдно је кажњаван. Спарта се почела надмено понашати чак и према својим старим савезницима, па су тако у Коринту и Теби све више премаћ добијале снаге непријатељски расположене према Спарти.

Теба је током Пелопонеског рата подржавала Спарту. После капитулације Атине (404), Теба је тражила да се град поруши до темеља, а становништво прода у робље.¹ Међутим, политика Спарте према својим савезницима довешће Тебу у антиспартански табор. Наиме, у Теби на власт долази групација, која није била наклоњена Спарти, а на чијем челу су се налазили Исменија и Андроклид. Они

¹ Аристотел у *Политици* пише о уређењу Беотског савеза. Територија Беотије је била подељена на 11 округа. Теба је представљала центар савеза. Веће беотских градова, који су чинили савез, заседало је у Кадмеји — тврђави тебанској. Сваки округ је био дужан да обезбеди 60 посланика, 1 000 хоплита и 100 коњаника. Окрузи су бирали и 11 беотарха који су представљали главни војно-извршни орган. Беотарси су руководили ковањем опште беотске монете, на којој је био утиснут штит — симбол одбране. Политичка права су уживали само земљопоседници, док занатлијама и трговцима није било дозвољено учествовање у управљању државом.

су, рачунајући на новчану помоћ коју је обећавала Персија, настојали срушити власт Лакедемоњана.

Лета 395. г. Тебанци су напали Фокиду која је остала верна Спарти. Спарта шаље војску у Фокиду под вођством спартанског краља Паусаније и војсковође Лисандра. Уплашивши се, Теба у помоћ зове Атину. На предлог Трасибула, вође атинске демократије, Атина се одазива позиву. Затим је склопљен и уговор о савезништву, чији нам је текст и делимично сачуван (*IG II² I, 114*). Спарта је потценила снаге непријатеља. Лисандар је врло брзо био опкољен у беотском граду Халијарт. Погинуо је у сукобу до кога је дошло, а његова војска се разбежала. Паусанија је закаснио да помогне свом колеги. Дошавши пред Халијарт и закључивши да нема изгледа на победу, пристао је на услове непријатеља — да покупи и сахрани погинуле, а потом напусти земљу. Вративши се у Спарту, Паусанија је оптужен због кашњења код Халијарта и споразума са непријатељем. Пошто је осуђен на смрт, побегао у Тегеју, где је и умро око 381.

Пораз Спарте код Халијарта убрзо је изазвао устанке у већем делу Грчке. Тебанско-атинском савезу одмах су се прикључили Аргос, Коринт, Еубеја, Акарнанија, Локрида, градови Халкидика и део Епира. У Тесалији је оживела партија непријатељски расположена према Спарти и заједно са њом Исменија је успео да протера Спартанце из Фарсале коју су били освојили. Затим је ослободио Хераклеју Трахинску, Фокиду и тако ослободио Средњу Грчку од спартанског јарма (Диодор XIV, 82).

Коринтски рат (394 - 386)

Битке код Нотија, Коронеје и Книда

Почетком лета 394. године у Коринту је одржан савезнички конгрес на коме су присуствовали Теба, Атина, Коринт и Аргос. Вођа коринтских демократа Тимолај, предложио је да се изврши неодложан напад на Спарту, пре него што јој у помоћ прискоче савезници. Предлог се присутнима свидео, те су непријатељи Спарте убрзо почели да концентрисати војску јужно од Коринтске превлаке, код Немеје. Овим почиње Коринтски рат.

Спарта није седела скрштених руку и чекала да је непријатељ нападне, већ је стала прикупљати војску, а позвала је у помоћ и Агесилаја, који се у то време налазио у Малој Азији.

До прве битке дошло је на реци Немеји. Спартанци су успели потиснути непријатеља и спречити поход на Спарту. Међутим, непријатељ се учврстио на Истму и тако пресекао Спартанцима пут у Средњу Грчку.

За то време је Агесилај, како тврди Ксенофонт, пут преко Хелеспонта и Тракије, за који је Даријевој војсци требало годину, прешао за месец дана. Агесилај је успео да прође кроз Тесалију и Беотију. У бици код беотског града Коронеје потиснуо је удружене снаге непријатеља², које су покушале да му препрече пут. У овој бици спартански краљ био је чак и рањен. Покушај његовог заменика Гилица да продре у Локриду, претрпео је неуспех. Пошто су Коринтску превлаку држали непријатељи, Агесилај се вратио у отаџбину морским путем.

Што се тиче ратних операција на мору, овде је одлучујућу улогу играло персијско злато. Године 396. п. н. е. Персијанци су за врховног заповедника флоте унајмили Атињанина Конона, а врбовали су и хеленске морнаре. Конон је 395. године успео заузети Родос. Пошто је на острву укинуо олигархију, грађани су каменовали на градском тргу олигархе. Тада Родос постаје савезник Атине. Лета 394. персијско-феничанска флота, пред битку код Коронеје, поразила је пелопонеску флоту код Книда (близу Родоса). Фарнабаз је као наварх предводио Феничане, а Конон хеленску морнарицу.

Током ове и следеће године Фарнабаз и Конон из градова на које су наилазили стадоше протеривати спартанске гарнизоне, укидати олигархију и заводити демо-

² Тебанаца, Аргивљана, Коринћана, Еубејаца и Локрићана

кратска уређења. Конона су славили као ослободиоца. Пролеће 393., пошто је попунио флоту великим бројем грчких бродова са Хелеспонта и Јоније, Конон се упутио према Пелопонезу и стао је плачкати његове обале. Тада Фарнабаз и Конон као базу за даље операције узимају Мелос. Будући да је свој део посла обавио и да је било време да се врати на Хелеспонт, Фарнабаз се повлачи и Конону оставља средства за обнављање Дугих бедема и Пиреја, а Коринћанима за бродове.

О обнови Пиреја пише Диодор:

Конон дође у Пиреј са флотом од 80 тријера... изнајми уз плату велик број мајстора, и ставивши им на располагање сву посаду својих бродова као испомоћ, за кратко време подиже већи део бедема; Тебанци такође послаше 500 мајстора и зидара а исто тако и друге државе

(Диодор XIV, 85, 2-5)

Конон је постао први грађанин Атине и прозвали су га *други Темистокле* (Пау-санија).

Грађански рат у Коринту (392)

У Коринту, у време Еуклеја, празника у част Артемиде, лаконофилски оријентисани олигарси, присталице мира како их назива Ксенофонт, заузели су Акрокоринт. Међутим, били су принуђени да се повуку у Сикион, у коме се налазио спартански гарнизон. Коринтски изгнаници и преживели олигарси у граду позвали су Спарту у помоћ. Спарта није успела да освоји Коринт, јер су му дошли у помоћ Агривљани и Атињани, али је заузела његову луку Лехеј. Коринтска демократија ступа у савез са Аргосом и чак уводи заједничке државне органе.

Атински стратег Ификрат продире на Пелопонез, док Агесилај ратом приморава Акарнанце на савезништво са Спартом.

Конгрес у Сарду (392). Конгрес у Спарти (391)

Постепено је јачао утицај Атине. Конон, пошто је довршио изградњу атинских бедема, посветио се обнављању атинске флоте. Уз то већина држава у Егејском мору, које је Конон ослободио спартанске власти, тражила је подршку и савез Атине — Родос, Кос, Хиос, Киклади, Лезбос, Имброс, Скирос. Атинска влада је преговарала и са највећим малоазијским градовима и градовима Пропонтиде — Ефес, Кизик, Лампсак. Спартанци, видећи све то, а како војним путем ништа нису могли постићи, одлучили су послати спартанског наварха Анталкида у Сард. Анталкид саставши се Тирибазом, сатрапом Јоније који је заменио Тисаферна, упозори га на сву већу моћ Атине. Потом му предложи да посредује у склапању мира између Спарте и Атине.

Крајем 392. г. у Сарду је одржан конгрес на коме су присуствовали и представници Атине. Спарта је била спремна да се одрекне претензија на хеленске градове у Азији, под условом да се распусте сви савези, изузев Пелопонеског. То, пре свега, није одговарало Атињанима, али ни Персији, тако да до споразума није ни дошло. Ипак, Тирибаз је тада ухапсио Конона, под изговором да он ради против цара, а Лакедемоњанима је дао новац за обнављање флоте која је требала да спречава успехе Атињана.

Следеће године, 391., сазван је други конгрес, у Спарти. Спарта је предлагала да се призна постојање Беоцког савеза и да Атина сачува власт над Лемносом, Имбросом и Скиросом. Међутим, атински демос понуду није прихватио јер је желео обнављање своје државе у пуном обиму.

Рат се наставља (391 - 386)

Рат се наставио још 5 година али без значајнијих промена и улагања енергије, како с једне, тако и са друге стране. Атињани са савезницима залагали су се да блокирају Спартанце на Пелопонезу и онемогуће им прелаз преко Истма. Они су чврсто држали Коринт и његове Дуге бедеме. Спартанци су се ограничили на поједине упаде на територију савезника — на Акарнанију, Арголиду, мања насеља и градове Истма, а чврсто су држали и коринтску луку Лехеј. Борба се углавном сводила на исцрпљивање противника. У ратним операцијама на мору од Лакедемоњана у борбама се истиче Телеутиј, а од Атињана Трасибул.

Атина под притиском Спарте и Персије

Спартанци на челу са Анталкидом настојали су да дипломатским путем прекину везе између Персије и Атине. Спартанским тенденцијама помагали су и успеси Атињана на мору.

Године 389. атинска флота са Трасибулом кренула је према трачким обалама где су радили на успостављању атинског утицаја. Острва Тасос, Самотрака, Тенедос, градови Херсонеса Трачког, Визант, Калхедон дочекали су Атињане раширених руку. Уз помоћ Митилене где је успостављена демократија, Трасибул је очистио већину градова Лезбоса од лаконофилских олигархија. При том је протеривање олигарха праћено конфискацијом имовине и њеном поделом најсиромашнијим грађанима.

Међутим, помоћ Персије није дуго трајала. Персијанци нису желели дозволити јачање Атине, која је по њу могла бити опаснија но нестабилна хегемонија Спарте. Чим је обустављено финансирање Атине од стране Персијанаца, њена благајна се испразнила. Овим су Атињани били принуђени да рат воде као и њихови непријатељи, плачкајући малоазијске обале и градове. Због тога су страдали Халикарнас, који је непријатељски био расположен према Атини, као и град Аспенд у Памфилији. Становници Аспенда, разгневлени, једне ноћи су напали атински логор и убили Трасибула у његовом шатору.

У Атини је, на основу жалби увређених савезника, поведен процес поводом злоупотреба које су наводно вршили стратежи. Пошто је Трасибул био мртав, пред суд су извели његовог помоћника Ергокла. Читава ствар је приказана тако да су стратежи у ствари радили из личног користољубља. Ергокле је осуђен на смрт а имовина му је конфискована.

За то време, Анталкида је коначно успео да придобије Персијанце за Спарту. Заједничким снагама су успели да блокирају атинске бродове који су се налазили у лукама Босфора и Пропонтиде. Сада је атинским бродовима који су превозили жито са Црног мора претила опасност да постану плен непријатеља. Пошто је непријатељска флота била доста бројнија, Атињани се нису усудили да делују.

Царски мир (386)

Пролећа 386. Тирибаз је сазвао конгрес делегата, спартанских и атинских, у Сард, и пред њима прочитао царски декрет којим се наређивало зараћеним странама да закључе мир, под условима које је Анталкида предложио још 392. Ксенофонт нас извештава о царској одлуци:

Цар Артаксеркс сматра за праведно да њему припадну сви градови Азије, а од острва Клазомена и Кипар. Свим осталим хеленским градовима, великим и малим мора да се да аутономија, изузимајући Лемнос, Имброс и Скирос који као и досад остају под влашћу Атињана. Оној од зараћених страна која не буде пристала на ове услове ја ћу, заједно са онима који пристану на мир, објавити рат на копну и на мору, и онима који су са њима

у рату пружићу помоћ у бродовима и новцу.

(Хеланика V, 1, 31)

Лакедемоњани су постали чувари услова мира које је поставио цар. Противници Спарте били су приморани да распусте све своје поморске и копнене контингенте. Тебанци да ликвидирају Беотски савез и да признају аутономију свим градовима Беотије. Атињани да се одрекну свих пријатеља и савезника. Аргос и Коринт да раскину свој савез. Свуда су се враћали изгнаници, присталице Спарте и поново су успостављане леконофилске партије.

Грци су овај Анталкидин или како се чешће називао Царски мир, доживљавали као највеће понижење. Плутарх у биографији Артаксеркса каже:

То су били услови под којима су Грци добили мир, ако се може назвати миром издаја и поруга Грчке; ниједан рат није на побеђене натоварио срамнији терет, него што је то учинио овај мир.